

PRIZNANJE KOJE DUGUJEMO I SEBI I DJECI

Piše: Kristina Mihailović, NVU Roditelji

Nijesam osoba za koju se može reći da je strašljiva. Navikla sam da se bavim problemima, da ih imenujem, da ih ne guram pod tepih i da tražim načine kako da se s njima nosim. Pa ipak, kada krenem da razmišljam o svemu onome čemu su moja djeca svakodnevno izložena u online svijetu, ne osjećam se sigurno. Ne osjećam se ni mirno, ni samouvjereno, ni spremno koliko bih željela.

I to nije strah od tehnologije. Nije ni nostalgija za „starim vremenima“. To je nelagoda koja dolazi iz spoznaje da živimo u svijetu koji se mijenja brže nego što mi uspijevamo da ga razumijemo – a kamoli da u tom svijetu budemo pouzdani vodiči svojoj djeci.

Razloga za nelagodu ima mnogo. A pitanje jesmo li spremi za sve to. Postoji čitava industrija zloupotrebe djece koja funkcioniše paralelno sa našim svakodnevnim životima. Postoje platforme koje koristimo kao da su bezazlene, a dokazano je da nijesu. Postoje algoritmi koji ne služe da informišu, već da zadrže pažnju, po svaku cijenu. I postoji sloj interneta koji ne vidimo, ne razumijemo i često potcjenjujemo – dok istovremeno ni ovaj „vidljivi“ ne znamo da koristimo kako treba.

Iskreno, danas često ne umijem da prepoznam da li je neki video stvaran ili je nastao uz pomoć vještačke inteligencije. Nekad se šokiram onim što vidim, nekad se nasmijem, nekad ostanem zbunjena. A onda me sačeka rečenica: „Ada majko, zar ne vidiš da je to AI?“. U tim trenucima shvatim zašto me zovu Facebook majka, koliko se brzo uloge mijenjaju i zašto smo mi odrasli postali oni koji kasne.

I dok se sve to dešava, mi se kao roditelji najčešće samo vrtimo oko istog rješenja: ZABRANI! Gasi internet. Da im uzmemo telefone, da im zabranimo sadržaje, da ih na silu zaštitimo od svijeta koji nam djeluje opasno i nepoznato. Rjeđe razmišljamo o tome da li smo ga mi uopšte pokušali razumjeti, naučiti da ga čitamo, da se za njega pripremimo i da ga pratimo zajedno s djecom. Kao da nam je zabrana prva i jedina linija odbrane, jer je najbrža i jer od nas traži najmanje učenja.

Ipak, vremenom mi se iskristalisala jedna razlika oko koje nemam dilemu. Kada su u pitanju mala djeca, granice ne mogu biti rezultat improvizacije. One moraju biti jasne, unaprijed postavljene i dosljedne.

Kod tinejdžera je već drugačije. Tu više nema iluzije da ćemo „ugasiti internet“. Koliko god ponekad poželjela da mogu jednim klikom da isključim sve i da se ne borim za svaki slobodan minut bez ekrana, znam da to nije realno. To bi bilo jednako moguće kao i to da me u ovom trenu prestanu oslovljavati sa „druže“.

Neke tokove ne možemo da zaustavimo. I možda je najveća greška koju pravimo upravo to što trošimo energiju pokušavajući da zaustavimo ono što je već dio stvarnosti, umjesto da se zapitamo kako da u toj stvarnosti budemo snalažljiviji, prisebniji i iskreniji.

Prije par godina, pokušavajući da riješim problem sa Metom i Facebookom, sat vremena sam razgovarala sa asistentom, ubijeđena da je u pitanju stvarna osoba. Razgovor je bio smislen, tečan, djelovao je „ljudski“. Tek sutradan, dok sam pokušavala da na internetu pronađem način da ponovo stupim u kontakt, shvatila sam da sam zapravo razgovarala sa vještačkom inteligencijom.

Taj trenutak mi je bio poraz. Ne zato što sam razgovarala sa AI, nego zato što mi dlaka s glave nije posumnjala da jeste. Zato što sam bila ubijeđena da „bih ja to znala“. Taj mali lični šok bio je mnogo jači od bilo koje statistike. Pokazao mi je koliko je lako povjerovati, koliko se lako oslonimo na pretpostavku da smo „dovoljno pametni“ i koliko brzo potcijenimo kompleksnost svijeta u kojem živimo.

To je za mene medijska pismenost.

Medijska pismenost nije predmet. Nije jedno predavanje. Nije kampanja. Nije ni još jedna lijepa fraza koju ćemo ponavljati u strategijama, dokumentima i javnim nastupima. Medijska pismenost je svakodnevna praksa. To je navika da zastanemo prije nego što povjerujemo. Prije nego što podijelimo. Prije nego što se uplašimo ili zgrozimo.

To je spremnost da se zapitamo: ko stoji iza ove informacije? Zašto mi je baš sada servirana? Šta se od mene očekuje – da kliknem, da se naljutim, da se uplašim, da kupim, da dijelim?

Problem je što mi, roditelji današnje djece, nikada nijesmo učeni kako da to radimo. Odrasli smo u svijetu u kojem su informacije dolazile sporije, kroz ograničen broj kanala. U svijetu jednog televizora u kući, jednog crtanog u 19:15 i relativno jasne razlike između stvarnog i izmišljenog. Danas živimo u svijetu u kojem se sadržaji proizvode brže nego što mi uspijevamo da ih obradimo, a granica između stvarnog i konstruisanog postaje sve tanja.

Zato me plaši što se kod nas medijska pismenost često svodi na pojam, a ne na vještinu. Kao da je dovoljno reći djeci „ne vjeruj svemu što vidiš“ i time završiti posao. A vještina se ne uči jednom rečenicom. Ona se gradi vremenom, ponavljanjem, greškama i priznanjem da nešto ne znamo.

Plaši me i to što naš strah često postaje glasniji od naše radoznalosti. A strah, kada se nekritički dijeli, ne štiti – on se širi. On stvara paniku, teorije zavjere, nepovjerenje prema svemu i svima. I tada postaje problem ne samo za našu djecu, nego i za cijelo društvo.

Ako želimo da djeca odrastaju u svijetu u kojem razlikuju činjenice od manipulacije, moramo prvo priznati da tu razliku često ne pravimo mi. Da i mi klikćemo, dijelimo, vjerujemo i reagujemo impulsivno. Da i mi nekad prihvatamo problematične, lažne ili plasirane sadržaje zdravo za gotovo.

I možda je upravo to prvi i najvažniji korak medijske pismenosti: da se odrasli usude da kažu – ne znam. Ali želim da naučim. I spremna sam da učim zajedno sa svojom djecom.

Ne kao autoritet koji sve zna, nego kao roditelj koji je svjestan da je odrastanje danas proces u kojem se i odrasli stalno iznova obrazuju. Jer djeca ne uče najviše iz onoga što im govorimo, nego iz onoga što vide da mi radimo.

Medijska pismenost, na kraju, nije pitanje tehnologije. To je pitanje odnosa prema svijetu. I odgovornosti da priznamo da više nijesmo sigurni vodiči po defaultu – ali možemo to postati, ako prestanemo da se pravimo da znamo sve.

Ovaj tekst je pisan za sajt medijskapismenost.me u okviru programa Agencije za audiovizuelne medijske usluge. Tekst je moguće preuzimati i dijeliti uz obavezno navođenje izvora.